31 Μαρτίου 2019

Οι αγώνες των γυναικών στην επανάσταση του 1821 και ο σημαντικός τους ρόλος

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Στον εθνικό ξεσηκωμό του 1821 δεν έλειψε η ενθουσιώδης και ηρωική συμμετοχή των γυναικών. Αγωνίστριες από κάθε κοινωνική τάξη και τόπο έσπευσαν να συμβάλουν στην εξέγερση, αψηφώντας τον πανίσχυρο οθωμανικό στρατό. Για πολύ μεγάλο διάστημα, η παρουσία των γυναικών στον Αγώνα είχε υποτιμηθεί.

Οι περισσότεροι ιστορικοί και ερευνητές του 19ου αιώνα επικέντρωναν το ενδιαφέρον τους στον στρατηγικό νου και τη μαχητικότητα των ανδρών, αδικώντας τον γυναικείο παράγοντα. Οι λόγοι πρέπει να αναζητηθούν στο ανδροκρατικό πλαίσιο σκέψης της εποχής. Ωστόσο, η λαϊκή μούσα εξύμνησε τη φιλοπατρία, την αγωνιστικότητα και τον ηρωισμό της Ελληνίδας αγωνίστριας, είτε όταν πρωταγωνιστούσε στα πεδία των μαχών είτε όταν περίμενε τα παιδιά ή τον σύζυγό της να επιστρέψουν απ' τις συγκρούσεις. Το πλήθος των ηρωίδων που συναντούμε στη δημοτική μας παράδοση μας αφήνει ίχνη της μεγάλης συμβολής της γυναίκας στην Επανάσταση.

Οι γυναίκες δεν έπαιξαν σημαντικό ρόλο μόνο κατά τον επταετή ξεσηκωμό, αλλά και την προηγούμενη περίοδο. Γαλουχημένες στη σκληρή εποχή της οθωμανικής κατοχής, αγωνίστηκαν ισάξια με τους άντρες, όταν έφθασε η ώρα της Επανάστασης. Κατά την Καλλιρρόη Παρρέν, οι Σουλιώτισσες έλυσαν με τα ξίφη τους το ζήτημα της ισότητας των δύο φύλων. Πράγματι, όπως μας θυμίζει και η δημοτική μας παράδοση, ο ηρωισμός τους είναι μνημειώδης: «Οι Σουλιώτισσες δε ζούνε μες στη μαύρη τη σκλαβιά».

Ο χορός του Ζαλόγγου, τις παραμονές των Χριστουγέννων του 1803, αποτελεί γεγονός που συγκλόνισε την Ελλάδα, αλλά και την Ευρώπη της εποχής. Αναφέρει χαρακτηριστικά η Καλλιρρόη Παρρέν: «Στο Σούλι, η γυνή δεν εκλείετο εις γυναικωνίτην, αλλ' ούτε εθεωρείτο ασθενεστέρα του ανδρός ύπαρξις. Ήτο η σύντροφος, η συνεργάτις, η σύμμαχος του ήρωος ανδρός. Ο της ελευθερίας τον θρόνον εις τα απρόσιτα όρη της πατρίδος του υψώσας Σουλιώτης, έδωκε μόνος το όπλον εις την χείρα της συζύγου και της θυγατρός του και την έταξεν ως άγγελον φύλακα προ του θρόνου αυτής».

Πολλά ήταν τα παραδείγματα ατρόμητων γυναικών. Η Μόσχω Τζαβέλα, σύζυγος του Λάμπρου, αντιστάθηκε γενναία, τον Ιούλιο του 1792, όταν ο Αλή πασάς έστειλε ισχυρό απόσπασμα για να καταλάβει το Σούλι. Μάλιστα, κατά τη διάρκεια της μάχης, τα όπλα των ανδρών περιήλθαν σε αχρηστία λόγω υψηλής θερμοκρασίας, με αποτέλεσμα οι δύο πλευρές να κηρύξουν προσωρινή ανακωχή. Η Τζαβέλα, η οποία μέχρι τότε κρατούσε απόσταση από το σημείο της μάχης, παρατηρώντας τη διακοπή των πυροβολισμών, υπέθεσε πως οι Οθωμανοί σκότωσαν τους Σουλιώτες. Τότε, επικεφαλής 400 γυναικών, επιτέθηκε στους Τουρκαλβανούς του Αλή, αναγκάζοντάς τους να υποχωρήσουν. Το μέγα επίτευγμά της γέμισε δέος τους Οθωμανούς, ενώ ενέπνευσε τη λαϊκή μούσα.

Ωστόσο, οι Σουλιώτισσες δεν ήταν οι μόνες που αντιστάθηκαν στον οθωμανικό ζυγό. Ξακουστή είναι η στάση των γυναικών του Μεσολογγίου, οι οποίες, κατά τη

μεγάλη Εξοδο, πολεμούσαν κρατώντας με το ένα χέρι το σπαθί και με το άλλο το μωρό τους, ενώ μετά τη φοβερή σφαγή των κατοίκων της Χίου, το 1822, οι αιχμάλωτες γυναίκες δεν δέχονταν τροφή, ώστε πεθαίνοντας από την πείνα, να μην εξευτελιστούν στα σκλαβοπάζαρα. Μόνο ενδεικτικές είναι αυτές οι αναφορές για τον ηρωισμό της Ελληνίδας του ‘21, τον οποίο συναντούμε σε όλες τις εστίες της Επανάστασης.

Δύο κορυφαία σύμβολα της γυναικείας μαχητικότητας με αναμφίβολο κύρος είναι η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα (1776-1825) και η Μαντώ Μαυρογένους (1796-1840). Η πρώτη, ενθουσιώδης και δυναμική, ρίχτηκε στον Αγώνα προσφέροντας μέρος της περιουσίας της και διαθέτοντας τα πλοία της, ενώ η δεύτερη έκανε γνωστούς τους σκοπούς της Επανάστασης, απευθυνόμενη σε Αγγλίδες και Γαλλίδες φιλέλληνες. Αξίζει να σημειωθεί πως η περίφημη Μαυρογένους, που ηγήθηκε σε σημαντικές εκστρατείες, όπως αυτές των Καρύστου, Πηλίου, Φθιώτιδας και Βοιωτίας, πέθανε σε καθεστώς απόλυτης ένδειας, αφού διέθεσε ολόκληρη την περιουσία της για την Επανάσταση. Η γυναίκα, που ο Καποδίστριας ονόμασε επίτιμο αντιστράτηγο, κατά τη διήγηση του φιλέλληνα Περιβιάνο Τζεκίνι, «…περιέπεσεν εις εσχάτην πενίαν, σκληρώς λησμονηθείσα και εγκαταλειφθείσα υπό πάντων».

Η Μανιάτισσα αγωνίστρια Σταυριάνα Σάββαινα, η οποία είχε πάρει μέρος σε πλήθος σημαντικών μαχών, αιτούμενη κοινωνική πρόνοια από τον Καποδίστρια, αναφέρει, μεταξύ άλλων: «Το στάδιον της πολεμικής δόξας είναι βέβαια διά τους άνδρας, όταν όμως είναι λόγος περί σωτηρίας της πατρίδος, όταν όλη σχεδόν η φύσις συντρέχει προς υπεράσπισίν της, αι γυναίκες της Ελλάδος έδειξαν πάντοτε ότι έχουν καρδίαν να κινδυνεύσουν συναγωνιζόμεναι ως οι άνδρες, ημπορούν να ωφελήσουν μεγάλως εις τας πλέον δεινάς περιστάσεις».

Η «Εφημερίς των Κυριών» γράφει γι’ αυτήν: «Η Σταυριάνα ήτο τεσσαρακοντούτις, μελαχρινή, ευειδής, με ύφος αρρενωπόν, με φωνή βροντώδη, με παράστημα στρατιώτου. Ετέθη υπό τας διαταγάς του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη και πήγε στο Βαλτέτσι όπου επολιορκούντο οι Ελληνες. Η Σταυριάνα μόνη μεταξύ των ανδρών αψηφούσε τις σφαίρες και μετέφερε τις πυριτιδοβολές από προμαχώνος εις προμαχώνα. Οι περί τον Κολοκοτρώνη Μαυρομιχάλης και Πλαπούτας δυσκολεύονταν να πιστέψουν ότι γυναίκα είχε τόσο θάρρος».

Η Κωνσταντίνα Ζαχαριά για να εκδικηθεί τον θάνατο του κλέφτη πατέρα της από τους Τούρκους παίρνει τα όπλα, υψώνει επαναστατική σημαία στο σπίτι της και επικεφαλής δύναμης 500 ανδρών αναγκάζει τους Τούρκους να κλειστούν στο κάστρο του Μυστρά, ρίχνει την ημισέληνο από το τέμενος και σκοτώνει τον βοεβόδα της περιοχής αφού πρώτα πυρπολεί το σπίτι του.

Εμπνευση οι Σουλιώτισσες για τα δημοτικά τραγούδια

Η μνημειώδης συνεισφορά των Σουλιωτισσών στον Αγώνα είναι καταγεγραμμένη σε πλήθος δημοτικών τραγουδιών. Από αυτά δεν θα μπορούσε να λείπει η ξακουστή αγωνίστρια, Ελένη Μπότσαρη, κόρη του Κίτσου και αδερφή του Νότη, η οποία μετά τη μάχη του Σέλτσου, έπεσε και πνίγηκε στον Αχελώο για να μην πέσει στα χέρια των Τούρκων.

Η ηρωική πράξη της 19χρονης Σουλιώτισσας τραγουδήθηκε από όλους τους Ελληνες. Κατά μία εκδοχή οι διώκτες της νεαρής ήταν τρεις, κατά μία άλλη επτά.

Οποια κι αν είναι η αλήθεια, η διήγηση της Κ. Παρρέν, αρκετά χρόνια μετά, απηχεί τις σκέψεις πολλών Ελλήνων της εποχής: «Μία γυνή, μία κόρη κατά επτά. Μία γυνή φέρουσα προ του θανάτου υψηλά το μέτωπον και ωσεί λάβαρον της θρησκείας και του πατριωτισμού της το μέγα όνομα, το οποίον οι αδελφοί της απηθανάτισαν: Εγώ είμ' η Λέν' του Μπότσαρη, η αδελφή του Νότη. Τι δεν περιλαμβάνουν, τι δεν λέγουν αι λέξεις αυταί. Δεν ηξεύρω, εάν των μεγάλων και κραταιοτάτων του κόσμου κατακτητών κόραι και σύζυγοι, ηδύναντο να αναμετρηθούν προς την αγρίαν εκείνην παρθένον του Σουλίου, την γνωρίζουσαν τόσον να τιμά το όνομα, το οποίον η ανδρεία και ο πατριωτισμός κατέστησαν μέγα. Είμαι η Λέν' του Μπότσαρη δηλαδή η κόρη της τιμής, του παλληκαρισμού, της ξακουσμένης ανδρείας. Η κόρη γενεάς, η οποία ουδέποτε έσκυψε το μέτωπον προ τυράννων, η οποία αψηφεί τας μυριάδας των εχθρών, η οποία ουδένα άλλον ανεγνώρισεν αρχηγόν εις ουδενός άλλου τα διατάγματα υπήκουσε ή εις αυτού του Θεού».

Εξίσου σημαντικές μορφές του Σουλίου ήταν οι Χάιδω Γιαννάκη Σέχου, η Δέσπω Μπότση και η Χρυσούλα Μπότσαρη. Από τις σκόρπιες πληροφορίες που έχουμε για τις γυναίκες του Σουλίου, κάποιες αφορούν την καθημερινότητά τους ή ακόμα και τα πρότυπα ομορφιάς της εποχής. Ο Σουλιώτης αγωνιστής Σ. Τζίπης, στα απομνημονεύματά του διηγείται: «Είχα, ως σου είπα, φίλο πολύ αγαπημένο, τον ξάδελφό μου, Νικολό Κωστάκη και τη γυναίκα του την έλεγαν Χρύσω! Πλάσμα. Ψηλή, γιομάτη, καλά καμωμένη. Το προβάτημά της ήταν ωσάν της πέρδικας. Ήτον άσπρη, ωσάν το γάλα. Τα μάγουλά της κόκκινα ωσάν τα ρόδα... Τα μάτια της μαύρα, μεγάλα, ήταν τόσο ωραία, τόσο ζωηρά, ώστε ελάβωνε την καρδιά του

ανθρώπου. Είχε μαλλιά ξανθά, ωσάν το χρυσάφι, φωνή γλυκιά και όμορφη, ωσάν του αηδονιού. Καλύτερη γυναίκα από κείνη πουθενά δεν είδα».

Πηγή: **briefingnews.gr**